

Aan Provinciale Staten

DATUM	5-10-2021	NUMMER PS	Voegt de griffie toe
DOMEIN	SLO	COMMISSIE	Commissie Milieu en Mobiliteit
STELLER	Kim Kiszelnik	TELEFOONNUMMER	06-11366892
NUMMER	822BFBB7	PORTEFEUILLEHOUDER	Van Essen

Onderwerp Statenbrief:

Voortgang aanpak inclusieve energietransitie

Voorgestelde behandeling:

Ter informatie

Geachte dames en heren,

Essentie/ samenvatting

In november 2020 is in de meerjarenbegroting extra budget (€ 8,94 miljoen over een periode van 4 jaar) toegekend aan het programma energietransitie voor de aanpak inclusieve energietransitie (AIE). Met deze Statenbrief informeren wij u over de uitwerking in activiteiten en projecten.

Inleiding

Op 29 januari 2020 is het programmaplan Energietransitie 2020 – 2025 vastgesteld. De provincie Utrecht zet daarbij in op het haalbaar én betaalbaar maken van de energietransitie zodat iedereen daar aan mee kan doen. We zetten ons extra in voor bewoners die niet zomaar mee kunnen doen aan de energietransitie, bijvoorbeeld omdat zij onvoldoende toegang tot informatie, kennis of financiële middelen hebben en betrekken ze bij de verduurzaming van hun eigen woningen, vermindering van hun energielasten of het samen opwekken van energie uit hernieuwbare bronnen. In een informatiesessie op woensdag 7 oktober 2020 is de cie. M&M meegenomen over hoe wij een inclusieve aanpak stimuleren binnen het programma en bent u vervolgens aanvullend geïnformeerd d.m.v. een memo¹. Begin 2021 is gestart met de uitvoering van de AIE. In deze statenbrief informeren wij u, aan de hand van een aantal activiteiten en projecten, graag over de uitwerking en illustreren we dit met voorbeelden. Hiermee geven we ook invulling aan de toezegging van 24 juni 2021 om aanvullende informatie te geven over de kansen voor mensen met een kleine beurs.

Aanpak Inclusieve Energietransitie

Toegang tot financiering en participeren in duurzame opwek is op dit moment niet voor iedereen haalbaar. Ook betaalbaarheid van de energierekening is voor velen een uitdaging. De inclusieve energietransitie is een nieuw, complex proces. Er is veel informatie beschikbaar, tegelijkertijd is ook nog veel te leren. Nieuwe initiatieven – in de provincie en daarbuiten – leveren waardevolle kennis en inzichten op. Er is innovatie in financiering en samenwerking nodig. Dat vraagt om experimenteer ruimte en lef. Hiervoor hebben we onze aanpak ontwikkeld, om concepten te beproeven in de praktijk en de geleerde lessen in te zetten voor opschaling of replicatie in de provincie.

Deze aanpak is integraal onderdeel van het programmaplan Energietransitie 2020-2025 en haar pijlers besparen, opwek en innovatie. We onderscheiden drie actielijnen. We zijn met acties aan de slag in de praktijk. We maken innovatie mogelijk en delen de opgedane kennis met onze stakeholders. De vernieuwde Uitvoeringsverordening Energietransitie, met meer financiële ruimte voor inclusiviteit, is hierbij ons belangrijkste instrument.

Uitgangspunten aanpak inclusieve energietransitie:

- De aanpak is additioneel ten opzichte van beschikbaar lokaal en nationaal financieel instrumentarium;

¹ 'Aanpak inclusieve energietransitie inclusief begroting' van 12 oktober 2020.

- De aanpak is adaptief en sluit aan bij (landelijke) ontwikkelingen en lokale initiatieven. We signaleren eventuele hiaten – zij het in kennis of randvoorwaarden – en richten ons op het invullen hiervan. Hierbij ligt de focus op het wegnemen van marktfalen;
- We richten ons op de praktijk. Samen met stakeholders experimenteren en leren we. In de praktijk ontdekken we gezamenlijke barrières en werken aan praktische oplossingen;
- De focus ligt op collectieve projecten, zoals wijkaanpakken of verduurzamingslagen van woningcorporaties. (Gemeenten, woningcorporaties en energiecoöperaties zullen een aantrekkelijk handelingsperspectief moeten bieden, zodat huishoudens ook aan collectieve projecten gaan meedoen. De randvoorwaarde voor de provinciale ondersteuning, is dat projecten schaalbaar en/of repliceerbaar zijn).

Actielijn Actie

Deze actielijn richt zich op het mogelijk maken van concrete collectieve projecten, welke in de praktijk de haalbaarheid en betaalbaarheid vergroten en direct bijdragen aan onze ambitie om naar een CO₂ neutrale provincie toe te werken. Dit kunnen projecten zijn waarbij besparingsmaatregelen worden uitgevoerd of waar er hernieuwbare energie-opwek wordt gerealiseerd. Hierbij benutten we de uitvoeringsverordening subsidies energietransitie (UsET) die ruimte biedt voor financiering van project- en procesbegeleiding en onrendabele toppen. Ook maken we specifieke expertise toegankelijk en faciliteren kennisdeling en verbinding met ons netwerk bij deze projecten. We monitoren de participatiegraad van huishoudens maar ook de verminderingen van de CO₂ emissies en de hoeveelheid opgewerkte duurzame energie. We zetten ons in om synergie te creëren tussen verschillende projecten en ontwikkelingen in de provincie.

Actielijn Innovatie

Een nieuwe en complexe opgave zoals de inclusieve energietransitie vraagt om samenwerking en innovatieve oplossingen. Zo richten we ons op het versterken van de financierings- en ontwikkelinfrastructuur. We maken ons instrumentarium beschikbaar door bijvoorbeeld garant te staan voor projecten. Zo proberen we de juiste randvoorwaarden te creëren en uit te zoeken waar de grenzen van het huidige wettelijk kader liggen. Mogelijk dat deze kunnen worden aangepast speciaal voor de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Naast het ondersteunen van projecten zijn we binnen het programma energietransitie ook een verkenning gestart voor het opstarten van een innovatietraject waar we samen met onze stakeholders op zoek gaan naar marktoplossingen om haalbaarheid en betaalbaarheid vorm te geven in aantrekkelijke proposities voor bijvoorbeeld woningcorporaties en woningeigenaren.

Actielijn Kennis

Het delen van kennis is van toegevoegde waarde voor gemeenten, woningcorporaties, energie- coöperaties en bewonersinitiatieven, die vaak met beperkte capaciteit kampen. Kennis doen we op uit projecten die we mogelijk maken, vanuit actie of innovatie insteek. De opgedane kennis wordt op een laagdrempelige manier toegankelijk gemaakt zodat partijen dit binnen hun eigen context kunnen toepassen. In 2020 is bijvoorbeeld onderzocht of het

voor woningeigenaren haalbaar is om zelf te investeren in het verduurzamen van de eigen woning. Ook is gekeken of de energierekening voor iedereen nog betaalbaar blijft (energierekening is bijvoorbeeld maximaal 10% van het totaal huishoudinkomen). Dit is van alle Utrechtse gemeenten op buurtniveau in kaart gebracht². Het onderzoek en de data hebben we tijdens een webinar gedeeld met alle Utrechtse gemeenten. Vervolgens hebben een deel van de gemeenten de beschikbare data gebruikt als input voor het opstellen van de transitievisie warmte. Ook hebben we in februari 2021 een digitaal congres georganiseerd over diverse thema's binnen de inclusieve energietransitie, ruim 130 geïnteresseerden hebben kennis opgedaan over de thema's binnen de inclusieve energietransitie. Uiteraard is alle informatie toegankelijk op: www.energiwerkplaatsutrecht.nl.

Naast het onderhouden van het Utrechts netwerk zoeken we actief verbinding met nationale en andere provinciale leernetwerken. Vanuit de AIE zijn we aanjager geweest om een informeel interprovinciaal overleg op te zetten. Hier nemen nu structureel zeven provincies aan deel om kennis en ervaring uit te wisselen rondom dit thema. Via dit gremium zijn we gespreks- en sparringspartners op de verschillende thema's met het ministerie van Binnenlandse Zaken. We onderhouden nauw contact met verscheidene onderzoeksinstituten en andere kennispartners. We werken samen met de Hogeschool Utrecht (HU). In praktijkgericht onderzoek, in het kader van de energietransitie, wordt onder andere gekeken naar enkele pilots die door de provinciale uitvoeringsverordening mogelijk zijn gemaakt.

Thema's binnen gefinancierde projecten

Uit onze aanpak waarin we in de praktijk aan de slag gaan (actie) en innoveren, zijn, uit de gefinancierde projecten, de onderstaande vier thema's naar voren gekomen. De komende jaren verwachten we, binnen deze thema's, stappen te kunnen zetten om de energietransitie haalbaar en betaalbaar voor inwoners te maken.

Innovatieve financieringsconstructies zoals bijvoorbeeld gebouwgebonden bekostiging. Dit is een parapluterm voor financieringsconcepten voor verduurzaming gekoppeld aan een object, in plaats van aan een persoon. Dit heeft als voordeel dat een hoge investering om een gebouw te verduurzamen over lange tijd kan worden terugbetaald en verrekend met de lagere energiekosten, ook als de eigenaar verhuist. Bij verhuizing gaat de betalingsverplichting dan vanzelf over naar de volgende eigenaar. Vormen van gebouwgebonden bekostiging nemen steeds vaker de vorm aan van complete ontzorgingsconcepten waarbij woningeigenaren een combinatie van realisatie en soms ook onderhoud van de verduurzamingsmaatregelen aangeboden krijgen samen met de financiering daarvan.

In het geval van gebouwgebonden bekostiging spelen overwegingen over verhuizing en of de maatregelen zich binnen die tijd terugverdienen – dan wel terugverdienen in een waardestijging – geen rol. Het vergt ook geen voorinvestering van de gebouweigenaar. Door de veelal lange looptijd van het contract zijn de maandlasten lager dan in het geval van een reguliere lening. Dus bevordert dit de haalbaarheid, omdat wordt uitgegaan van woonlastenneutraliteit: de vergoeding voor de verduurzaming wordt gecompenseerd door een dalende energierekening.

Naar verwachting zal het nog geruime tijd duren voordat hiervoor optimale wet- en regelgeving wordt ontwikkeld. Vanuit de AIE willen we dit versnellen. Daarom verkennen we enerzijds wat de (on)mogelijkheden zijn voor gebouwgebonden bekostiging binnen bestaande juridische kaders, en proberen we anderzijds ontwikkelingen op rijksniveau aan te jagen. Een belangrijk project in de praktijk dat de provincie ondersteunt op dit gebied is de gebouwgebonden verduurzamingsdienst. Deze pilot is een initiatief van Economic Board Utrecht (EBU) in samenwerking met regio Eemland en provincie Utrecht. Hierin wordt in Amersfoort met een verduurzamingsconcept met gebouwgebonden bekostiging geëxperimenteerd.

Voorbeeld	Gebouwgebonden verduurzamingsdienst
Wat	Pilot gebouwgebonden verduurzamingsdienst in Amersfoort
Waar	Amersfoort
Wie	EBU, regio Eemland, gemeente Amersfoort
Hoe	Garantstelling ad. €500.000 ³ (uitvoeringsverordening)
Waarom	Experimenteren met deze innovatieve financieringsconstructie die door het wegnemen van significante barrières grote invloed kan hebben op de haalbaarheid van financiering voor verduurzaming van de eigen woning. Dit heeft invloed op het tempo van verduurzaming van de gebouwde omgeving. De resultaten van de pilot worden door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties gevolgd om te bezien of en hoe deze vorm breder kan worden toegepast en opgeschaald.

Voorbeeld	Onderzoek naar Gemeentelijke verduurzamingsregeling (GVR)
Wat	Praktijkonderzoek naar:

² Het volledige onderzoek alsmede een factsheet over de resultaten zijn terug te lezen op de Energiwerkplaats: <https://www.energiwerkplaatsutrecht.nl/themas/inclusieve+energietransitie/documenten+inclusieve+energietransitie/default.aspx#folder=1806626>

³ Door de inzet van garanties creëren we een hefboom, waardoor niet het gehele bedrag op onze begroting drukt.

	<ul style="list-style-type: none"> Fiscaal-juridische houdbaarheid van de heffing van baatbelasting binnen de GVR; de koppeling van de aanpassingen aan de woning aan de energielasten; De wijze van mitigeren van risico's en de organisatorische en operationele inrichting van het instrument.
Waar	Nederland, binnen onze provincie Wijk bij Duurstede
Wie	Provincie Utrecht samen met provincie Noord-Holland, provincie Zuid-Holland, Het Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale overheden (ESBL), EY.
Hoe	Opdracht verstrekt voor onderzoek van €23.472
Waarom	De gemeentelijke verduurzamingsregeling (GVR) kan worden gezien als een bekostigings- en ontzorgingsinstrument voor zowel gemeenten als woningeigenaren. Doel van het instrument is om gemeenten in staat te stellen om samen met woningeigenaren verduurzamingsaanpassingen aan hun woningen te laten uitvoeren, zonder dat woningeigenaren het financieringsrisico op de hiervoor benodigde investering lopen. De woningverduurzaming wordt gefinancierd door de gemeente. De woningeigenaren betalen maandelijks een bedrag dat gelijk is aan de besparing op de energierekening in de vorm van baatbelasting. De resultaten van het onderzoek zullen worden gebruikt om (lokale) overheden inzicht te geven in de inrichting en werking van de GVR. Ook beoogt het bij te dragen aan het handelingsperspectief van gemeenten die aan de slag willen met de verduurzaming van grondgebonden woningen in hun gemeenten.

Gespikkeld bezit. Door de verkoop van woningen door een woningcorporatie aan particulieren ontstaan in veel wijken blokken met een mix van huur- en koopwoningen. Dit noemt men gespikkeld bezit. Indien de woningcorporatie haar woningen gaat verduurzamen, is het wenselijk dat dit gespikkeld bezit ook mee kan doen in de verduurzamingsaanpak. Deelname van gespikkeld bezit is echter (nog) niet de norm bij verduurzaming van corporatiewoningen. Zo is het voor de eigenaar-bewoner niet per se vanzelfsprekend om deel te nemen aan de aanpak – ze moeten het zelf financieren, en hebben weinig keuzemogelijkheden met betrekking tot de toegepaste maatregelen, of zeggenschap over de planning van de renovatie. Daarnaast vergt het van de corporatie en/of gemeente ook extra aandacht; boven op de reguliere aanpak moeten zij onder andere een communicatie- en participatietraject opzetten voor deze specifieke doelgroep. Er is voor de woningeigenaren sprake van schaalvoordeel als zij mee kunnen doen bij de verduurzamingsmaatregelen. Zo blijft in de toekomst ook voor hen de energierekening betaalbaar en zo ontstaat er geen tweedeling in de straat. De provincie ondersteunt daarom meerdere projecten voor gespikkeld bezit, waaronder twee pilots in Woerden en Zeist, met kennisontwikkeling. Ook monitoren en evalueren we de projecten, om de nieuwe *lessons learned* op te nemen in een handboek over effectieve participatieprocessen voor gespikkeld bezit. We zien de uitdaging van gespikkeld bezit bij meerdere projecten in de provincie terugkomen en zullen deze blijven ondersteunen met het delen van kennis, zoals het handboek, tools en financiering voor uitvoering in de praktijk.

Voorbeeld	Gespikkeld bezit
Wat	Twee pilots rondom gespikkeld bezit
Waar	Woerden & Zeist
Wie	Gemeente Woerden, gemeente Zeist, Groenwest, Woongod Zeist, Het PON & Telos, Ladies@Work,
Hoe	Inkoop van expertise en ondersteuning door het PON & Telos, en het opstellen van een handboek voor participatie van gespikkeld bezit. (ca. €32.000)
Waarom	Kennis uit deze pilots en het maken van een handboek voor effectieve participatieprocessen maakt het voor andere partijen in de provincie makkelijker om hiermee aan de slag te gaan.

Participatie & draagvlak. Zoals hierboven beschreven belemmert haalbaarheids- en betaalbaarheidsproblematiek wijkaanpakken en werkt het sociaal-maatschappelijke tweedeling in de hand. Onder participatie verstaan we binnen de aanpak in de eerste plaats (financiële) deelname van inwoners aan collectieve aanpakken. We streven tevens naar het betrekken van inwoners bij het opzetten, ontwerpen of uitvoeren van een project.

Om de doelen uit het klimaatakkoord te halen moet echter iedereen mee kunnen doen. Vanuit de AIE vinden we het dus belangrijk dat binnen collectieve aanpakken juist extra aandacht wordt besteed aan de mogelijkheden voor inwoners met een smalle beurs om mee te doen. Door het betrekken van deze groep kan ook het draagvlak voor de energietransitie toenemen. Dit bevordert de schaal en de snelheid van de energietransitie voor minder draagkrachtigen.

Voor het bevorderen van de participatiegraad van collectieve projecten is meer dan alleen passend financieel instrumentarium nodig; participatie vergt een goed doordachte aanpak met veel aandacht voor communicatie, en inachtneming van drijfveren en belemmeringen voor de doelgroep. We steunen verscheidene pilots op het gebied van participatie in collectieve aanpakken die sociaal innovatief zijn, zoals bewonersinitiatieven die integraal hun buurt betrekken en een woningcorporatie die een vraag-gestuurd verduurzamingsconcept ontwikkelt. De participatiegraad wordt als succes-indicator gebruikt voor alle projecten die vanuit de AIE worden ondersteund.

Voorbeeld	Energie in Smitsveen
Wat	Pilot om bewoners met smalle beurs en schuldenproblematiek te betrekken bij de wijkaanpak en energiebesparing te laten realiseren.
Waar	Smitsveen, Soest
Wie	Energie Actief Soest, gemeente Soest, Hogeschool Utrecht, woningcorporatie Portaal, SchuldHulpMaatjes Soest, Stichting Balans en Duurzaam Bouwloket
Hoe	Subsidie van €189.082 (uitvoeringsverordening)
Waarom	Participatie aan de energietransitie levert voor mensen met lagere inkomens specifieke uitdagingen op. Dit project gaat met vraaggericht bottom-up onderzoek inzicht bieden in de volgende vragen: <ul style="list-style-type: none"> • Tegen welke vragen, problemen en wensen lopen bewoners aan van een wijk met relatief veel sociale problemen en een gemiddeld laag inkomen? • Hoe kunnen we bewoners van deze wijk handvatten bieden om de energiekosten (en daarmee hun CO₂-uitstoot) te reduceren, zodat de energietransitie voor alle bewoners (eigenaren, huurders, VvE's) meerwaarde heeft? We zoeken naar mogelijkheden om een ondersteuningstool hiervoor te maken. Daarmee wordt het mogelijk om de kennis uit deze pilots in te zetten voor meerdere wijken/gemeenten in onze provincie.

Duurzame opwek. De provincie ambieert dat iedereen kan profiteren van duurzame energie. Wanneer mensen met een smalle beurs kunnen meeprofiten van (collectieve) opwekmogelijkheden heeft dit een positieve impact op betaalbaarheid van de energierekening, alsmede het draagvlak voor de energietransitie. Momenteel zijn opties voor deelname aan opwekprojecten gering voor huishoudens met een smalle beurs omdat het investeringsbedrag (te) hoog ligt. We zijn in gesprek met gemeenten zodat inclusiviteit één van de uitgangspunten in de beleidskaders voor grootschalige opwekking wordt, waarmee initiatiefnemers gestimuleerd worden om dit bij de uitwerking van projecten mee te nemen, bijvoorbeeld om namens de doelgroep te investeren in de ontwikkelfase van een energielandschap, waarbij de investering na realisatie weer terug kan vloeien.

Voorbeeld	Community of Practice (CoP) inclusieve opwek
Wat	CoP om al doende te leren over het betrekken van huishoudens met lagere inkomens bij grootschalige collectieve opwek projecten en collectieve zon-op-dak projecten
Waar	Diverse locaties in provincie Utrecht
Wie	Energie van Utrecht, NMU & Soft Energy, en deelnemende lokale energiecoöperaties
Hoe	Opdrachten voor €47.850 en €48.250 aan respectievelijk Energie van Utrecht en de NMU + ondersteuning aan energiecoöperaties via de uitvoeringsverordening.
Waarom	Door in de praktijk te experimenteren en financiële constructies uit te werken maken we het voor energiecoöperaties makkelijker om huishoudens met een smalle beurs te betrekken bij opwek projecten. Door het creëren van handvatten en praktijkvoorbeelden maken we het replicerbaar.

Voorbeeld	Wijk C Stroom
Wat	Pilot om energiebesparing te realiseren en mogelijkheden voor collectieve zon-op-dak projecten te verkennen
Waar	Wijk C, Gemeente Utrecht
Wie	Bewonersinitiatief Wijk C Stroom
Hoe	Subsidie van €15.410 (uitvoeringsverordening)
Waarom	Dit project heeft een bottom-up aanpak doordat het is gestart vanuit bewoners en een hoge mate van participatie ambieert. De geleerde lessen voor schaalbare oplossingen voor duurzame energie in een gemêleerde wijk worden gedocumenteerd en kunnen in de toekomst worden toegepast door andere bewonersinitiatieven of in wijkaanpakken.

Tot slot

We zien bij onze stakeholders, gemeenten, energiecoöperaties, woningcorporaties en bewonersinitiatieven een groep voorlopers die er actief mee aan de slag gaan en willen gaan. De praktijk leert dat Rijksbeleid aangepast moet worden, om een aantal barrières te slechten: Rijksregelingen ter ondersteuning van de warmtetransitie zijn vaak overschreven, waardoor subsidieaanvragen van gemeenten niet gehonoreerd kunnen worden. Dit leidt tot vertraging van wijkaanpakken en (te) hoge financieringskosten bij beschikbare financiële instrumenten. Innovatieve instrumenten stuiten regelmatig op bestaande wet- en regelgeving. Als provincie werken we actief aan het identificeren en slechten van deze barrières en naast het ondersteunen van de voorlopers zorgen we dat de kennis die we opdoen breed wordt gedeeld en navolging krijgt zodat we sneller naar duurzame energie voor iedereen gaan.

Financiële consequenties

Voor de periode 2021-2024 is €8,94 miljoen beschikbaar voor de AIE binnen de begroting van programma energietransitie. Voor 2021 is er een budget van €1,395 miljoen beschikbaar. Voor ongeveer 84% van dit bedrag hebben we 15 aanvragen passend bij onze uitvoeringsverordening ontvangen, hiervan zijn er 9 gehonoreerd en zijn er op dit moment 6 in behandeling. Ook kunnen er nog aanvragen ingediend worden. We kijken zorgvuldig of de ingediende aanvragen voldoen aan de criteria. De overige 16% van het budget hebben we via inkoopopdrachten besteed voor bijvoorbeeld onderzoek en procesondersteuning.

De AIE is integraal onderdeel van het programma energietransitie. Dit betekent dat projecten die worden ondersteund vanuit de AIE ook bijdragen aan de beleidsdoelen 4.1 (besparen) en 4.2 (hernieuwbare opwek) uit de programmabegroting. De bijdragen voor de projecten die tot op heden zijn gehonoreerd, zijn geboekt op kostenplaatsen behorend bij beleidsdoelen 4.1. en 4.2.

Vervolgprocedure/ voortgang

De AIE maakt onderdeel uit van het programma energietransitie.

Via de reguliere planning & control cyclus zullen wij u informeren over de voortgang.

Bijlagen

n.v.t.

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen